

Gezicht op een hofje aan de Nieuwe Haven in Den Haag

Johannes (Jan) Weissenbruch (Den Haag 1822 – 1880 Den Haag)

Haags Historisch Museum
Den Haag

Circa 1870. Olieverf op paneel, 42,5 x 32 cm

Gesignd, linksonder: *Jan Weissenbruch f.*; r.o. op de regenton: *WB* (Weissenbruch)

Herkomst: Nederlands particulier bezit, aangekocht via Art Consult B.V., Amsterdam (2007)

Het schilderij dat het Haags Historisch Museum dankzij de steun van de Vereniging Rembrandt heeft kunnen aankopen is een belangrijke aanvulling op de grote collectie stadsgezichten van het museum. Als historisch museum van Den Haag legt het zich toe op het verzamelen en presenteren van de geschiedenis van de stad en haar bewoners. De collectie schilderijen bestaat daarom vooral uit portretten en stadsgezichten. De verzameling Haagse stadsgezichten, waarschijnlijk de grootste in de wereld, is met de aankoop van *Gezicht op een hofje aan de Nieuwe Haven in Den Haag* aangevuld met een prachtig 19de-eeuws schilderij van een Haags volksbuurtje. Hiermee is een hiaat opgevuld in een collectie die bijna volledig bestaat uit verbeeldingen van voornamelijk plekken in Den Haag.

is zonder twijfel het bijna vijf meter lange *Gezicht op Den Haag vanuit het zuidoosten*. Jan van Goyen schilderde dit monumentale werk in 1650-1651 in opdracht van de Haagse magistraat voor het Oude Raadhuis. Door het ambitieuze karakter van het schilderij zou men bijna vergeten dat Den Haag op dat moment formeel nog geen stad was!

Naast dergelijke officiële opdrachten werden er ook vele Haagse stadsgezichten voor de vrije markt geschilderd. Vooral Haagse burgers, en in mindere mate (buitenlandse) bezoekers aan het bestuurlijke centrum van de Republiek, namen deze af. Deze werken uit de 16de, 17de en 18de eeuw tonen de voornamelijk plekken van Den Haag en kunnen vooral worden geïnterpreteerd als uitingen van plaatselijke trots. Naast het bestuurlijke centrum aan de Hofvijver met het Binnen- en Buitenhof was ook het oude centrum van Den Haag populair bij schilders. In de collectie van het Haags Historisch Museum bevinden zich zodoende vooral schilderijen van de Hofvijver en omgeving, het Oude Raadhuis en van diverse kerken en paleizen.

Gezicht op Den Haag vanuit het zuidoosten
Jan van Goyen
1650-1651. Olieverf op doek, 174 x 460 cm
HAAGS HISTORISCH MUSEUM

Zoals voor de meeste stadscollecties geldt, zijn de oudste schilderijen in het Haags Historisch Museum in de 16de en 17de eeuw door de magistraten van de stad en de diverse stedelijke instellingen direct bij lokale kunstenaars besteld. Het belangrijkste werk uit dit oude bezit

ZAND EN VEEN

Naast deze aanzienlijke 'voorkant' had Den Haag, net als iedere Hollandse stad, ook een zogenaamde 'achterkant', van overvolle volksbuurtjes met nauwe, smerige straatjes met werkplaatsen en kelderwoningen. Delen van de stad die minder tot de verbeelding spraken en

VAN WEISSENBRUCH. f.

De Prinsegracht te Den Haag

Jan Weissenbruch

Ca. 1880. Olieverf op doek,

49,5 x 81,5 cm

HAAGS HISTORISCH MUSEUM

daarom vaak buiten het kader van de schilderijlijst bleven. Een enkele Haagse schilder toonde hooguit iets van dit leven in een plaatselijk markttafereel.

In Den Haag wordt traditiegetrouw het onderscheid tussen het deftige, voornamelijk Den Haag en het volkse deel uitgedrukt in het unieke begrippenpaar 'zand' en 'veen', waarbij deze tegenstelling niet alleen verwijst naar de bodemverschillen onder de stad maar vooral ook naar de welstandsverschillen van de mensen die op die bodem wonen. De hoger gelegen en daardoor drogere zandgrond werd vanaf het begin gebruikt voor belangrijke gebouwen, zoals het Binnenhof, de Jacobskerk, het Oude Raadhuis en de woningen van de notabelen. De lager gelegen, nattere veengrond werd aanvankelijk overwegend gebruikt voor de havens en de werkterreinen, maar door de groeiende bevolking van Den Haag ook steeds meer als woongebied voor de minder welgestelden.

In de eerste helft van de 19de eeuw groeide de bevolking van Den Haag van circa 37.000 naar circa 70.000 inwoners. Om al deze mensen een plaats te bieden binnen de 17de-eeuwse singelgracht werden steeds meer binnenterreinen achter de gevels volgebouwd. Hierdoor kon het gebeuren dat een 19de-eeuwse bezoeker aan Den Haag zich afvroeg waar toch de arme mensen woonden.

Hij zag immers, net als de schilders, alleen statige gevels. Het zou tot ver in de 19de eeuw duren voordat Nederlandse kunstenaars oog kregen voor de schoonheid van de onaanzienlijke 'achterkant' van de stad.

WEISSENBRUCH

Johannes, of beter Jan, Weissenbruch was als wegbereider van de Haagse School een van de eerste Haagse schilders die zijn penselen wijdde aan de schoonheid van volkse buurtjes. Vanaf 1839 werd hij aan de Haagsche Academie voor Beeldende Kunsten opgeleid door onder andere Salomon Vermeer en Antonie Waldorp. Van Vermeer leerde Weissenbruch van zijn eigen fantasie uit te gaan en volgens de Romantische opvatting een eigen stadsbeeld te componeren. Rond 1850 begon Weissenbruch steeds waarheidsgetrouwer te schilderen. Tijdens zijn vele tochten, aanvankelijk in de omgeving van Den Haag en later ook langs andere Nederlandse steden, vulde hij verschillende schetsboeken met motieven waaruit hij zijn hele leven zou blijven putten. Zijn realistische stadsgezichten worden behalve door een grote mate van verstillings en eenvoud vooral gekenmerkt door een gedetailleerde, tekenachtige penseelvoering en een helder en warm kleurgebruik. Dit heldere coloriet kon echter

Kunstvragen

Arent Fock (48)

Managing director van Foreman Capital, lid van de raad van adviseurs van de Vereniging Rembrandt sinds 2007 en beoogd penningmeester van het bestuur

niet door iedereen worden gewaardeerd. In 1853 was de *Kunstkronyk* voor haar doen zelfs uitermate kritisch over Weissenbruchs overgang naar een meer realistische weergave: 'Van Weissenbruchs schilderijen konden de oogen mij zeer doen. Hij gaf de natuur zoo scherp weder, als men ze in ene chambre obscure pleegt te zien'. Een ander kenmerk van de stadsgezichten van Weissenbruch is dat de topografische betrouwbaarheid, net als in het werk van zijn 17de-eeuwse voorgangers, vaak ver te zoeken is.

HOFJE EN PRINSEGRACHT

De nieuwe aanwinst *Gezicht op een hofje aan de Nieuwe Haven in Den Haag* vertoont alle kenmerken van een typische Weissenbruch: de verstillig in de voorstelling, het helder warme coloriet en de tekenachtige penseelvoering. Volgens een 19de-eeuwse verwijzing is hier een Hofje aan de Nieuwe Haven weergegeven. Helaas is het tot nu toe niet mogelijk geweest vast te stellen om welk hofje het hier gaat. Weissenbruchs neiging de stad naar zijn hand te zetten in zijn schilderijen heeft de identificatie van de locatie zeker bemoeilijkt. In de 19de eeuw waren er in dit havengebied, dat tot het zogenaamde 'veen' behoorde, vele hofjes voor de armen. In de loop van de 20ste eeuw is dit gehele gebied in verschillende sloop- en bouwrondes volkomen veranderd.

In de collectie van het Haags Historisch Museum bevonden zich reeds twee werken van Jan Weissenbruch. Het ene is een kleine olieverfschets op papier, *De Wagenbrug gezien vanaf de Bierkade*, het andere, belangrijker in dit verband, het laatste schilderij dat Weissenbruch rond 1880 schilderde, *De Prinsegracht in Den Haag*. Dit prachtige monumentale werk toont een deel van de voorname Haagse grachtengordel en kan nu een mooi paar gaan vormen met het minder deftige hofje ♦

Marco van Baalen
Conservator Haags Historisch Museum

Literatuur

Willem Laanstra, *Jan Weissenbruch schilder-graficus 1822-1880*, Amsterdam 1986

Charles Dumas, m.m.v Jim van der Meer Mohr, *Haagse Stadsgezichten 1550-1800. Catalogus van de topografische schilderijen van het Haags Historisch Museum*, Den Haag 1991, pp. 509-517

Steven van Schuppen, *Historische atlas van Den Haag, Van Hofvijver tot Hoftoren*, Amsterdam 2006

Arthur K. Wheelock Jr, "'Waerdigh om t'aanschouwen". De stad in beeld tijdens de zeventiende-eeuwse Republiek', in *Hollandse Stadsgezichten uit de Gouden Eeuw*, tent. cat. Den Haag (Mauritshuis), 2008-2009, pp. 17-18

Wat is uw eerste kennismaking met kunst?

'Dat was bij mijn grootouders van vaderszijde thuis. Ik hoorde al vroeg om mij heen zeggen dat er daar van allerlei moois hing – en inderdaad: het was anders dan bij andere opa's en oma's, dat viel me als kleine man al op. Mijn passie voor mooie spullen was geboren en later bleken diegenen die mij verteld hadden over de kunst van mijn grootouders het ook daadwerkelijk bij het juiste eind te hebben.'

Herinnert u zich nog uw eerste kunstreproductie?

'Een reproductie van *De schildersboot* van Monet in het Kröller-Müller Museum, toen ik een jaar of tien was.'

Wat is uw eerste kunst aankoop?

'Een beeld van Maja van Hall, een 'Beschermmengel' die ik in mijn studententijd best kon gebruiken. De Engel heeft haar werk naar behoren gedaan.'

Naar welk museum gaat u graag terug?

'Keer op keer het Kröller-Müller, en de Fondation Maeght in Frankrijk.'

Welke aankoop voor welk museum zou u graag willen steunen?

'Het Van Gogh Museum bezit een prachtige Caillebotte die te zien was tijdens de tentoonstelling *125 grote liefdes*. Je kijkt door een balkonnetje naar een Franse straat of avenue – een super schilderij, helemaal prachtig. Dat had ik graag willen steunen, maar gelukkig is het er al. Met dank aan, overigens.'

Wat zou u graag uit uw eigen verzameling aan een museum willen schenken, om iedereen van mee te kunnen laten genieten?

'Ik moet, of liever: ik mag, nog penningmeester worden, dus het is wat vroeg in de race om nu al thuis een kale plek boven de haard te creëren. Maar, er wordt aan gewerkt. Geef me nog een jaar of 25.'

